

## FLORIN - VASILE POP<sup>1</sup>, ROMÂNIA

**Cuvinte cheie:** comunitate, progres, însingurare, comunicare, etică, morală, umanitate, paremiologie.

### Glosă la sintagma «om de omenie»

#### Rezumat

Progresul lumii moderne a vizat, în principal, ordinea materială, degradând astfel ordinea spirituală și morală. Una dintre pierderile pe care le resimțim cel mai acut, ca trăitori în aceste vremi, este aceea a sentimentului apartenenței la comunitate. În contextul societății moderne, ființa umană izolată și însingurată se simte trunchiată: statutul ei antropologic nu ține de natură, ci de istorie. Ca atare, ființa umană nu-și este suficientă sieși, ea este într-o ediție incompletă, întrucât se realizează *în și față de lume* datorită proiectelor. În acest sens, este nevoie de un *revirement*, o *reconstrucție* sau o *restaurație* a ființei umane, recurgând la „valorile veșnice” înscrise în ethosul și crezul moral al culturii românești. Sintagma „om de omenie” poate fi văzută ca un proiect românesc de etică, la interferența dintre cele două spații (Orient și Occident) și moduri de gândire. Expresiile și construcțiile paremiologice românești, bogate filoane ale unui veritabil cod etic, pun în evidență ideea de omenie, calitatea supremă a relației de la om la om. Prin înțelesul *omeniei* ca *supremă calitate a atitudinii față de alții*, este posibilă comunicarea, depășirea ipseității și regăsirea sentimentului apartenenței la comunitate.

---

<sup>1</sup> Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Maramureș, Baia Mare.

**Key words:** community, progress, loneliness, communication, ethics, morals, humanity, paremiology.

## On the Meaning of the Syntagm «om de omenie»<sup>2</sup>

### Summary

The progress of modern world has affected mainly the material order, thus degrading the spiritual and moral orders. One of the losses we feel most acutely, as beings who live in these times, is the sense of belonging to a community. In the context of modern society, the isolated and lone human being feels mutilated: his anthropological status does not depend anymore on nature but on history. Therefore the human being is not self-sufficient but incomplete, since he realizes himself *in* and *in face of the world* in accord with his projects. In this respect, there is the need for a *rebirth*, a *reconstruction* or a *restoration* of the human being, taking into consideration the "eternal values" inscribed in the ethos and moral beliefs of Romanian culture. The syntagm "om de omenie" can be seen as a Romanian project of ethics at the interference of the two spaces (Orient and Occident) and ways of thinking. The Romanian paremiological expressions and constructions, as rich sources of a real ethical code, bring into relief the idea of humaneness, a supreme quality in the relationship between human beings. Considering *humaneness a supreme quality of the attitude towards the other*, communication is made possible by the abandonment of self-sufficiency and the regaining of the sense of belonging to the community.

---

<sup>2</sup> Romanian: humane person.

## Glosă la sintagma «om de omenie»

Ritmul alert, cadența grăbită, aproape soldățească, dictată de „triada” *rațiune – știință – tehnologie*, și vocea triumfătoare a *progresului* anunțând un „viitor de aur”, reprezintă formula magică a timpurilor moderne. Prinși într-un marș continuu, avem puține momente în care ființa umană își permite să iasă din acest vârtej, uzând de principala calitate a ei, aceea de *a cădea pe gânduri*. Scos de sub mirajul mitului „progresului”, omul apare din ce în ce mai singur și înstrăinat: „Lumea modernă cunoaște cel mai mare «progres» din istorie, dar și cel mai mare dezastru al tuturor timpurilor, pentru că acest progres a vizat numai ordinea materială și a degradat ordinea spirituală și morală, servind un om cu un imens abdomen, dar fără cap și inimă.” (Bernea, 2007 p. 107)

Probabil că una dintre pierderile pe care le resimțim cel mai acut, ca trăitori în aceste vremi, este aceea a sentimentului apartenenței la comunitate. Prinși într-un păienjenis de fire văzute și nevăzute, conectați în permanență la rețele și alimentați cu fluxuri de știri, ne țesem însingurați coconii noștri personali. Abia când ajungem să ne izolăm în interiorul lor, ne reamintim sau tindem să ne imaginăm că pe vremuri exista un anumit grad de bună vecinătate care a ajuns să fie înlocuit de un anonimat nemilos, în care oamenii caută să interacționeze unii cu alții în primul rând în scopuri restrictive, individualiste: pentru câștig financiar, avansarea pe scară socială etc. (Botton, 2013 p. 20) Nostalgia născută astfel trimite uneori la satul tradițional, la acele momente, parcă decupate din timpul profan, în care comunitatea pulsa într-un singur ritm, străin de interesele mărunte și individuale. Cu toate că astăzi nici satul românesc contemporan nu este ferit de „beneficiile” modernității, efectele înstrăinării se pot vedea mai bine la nivelul citadin, unde până și sărbătorile (momente ale comunității) își schimbă rolul, ajungând să fie doar prilejuri de proslăvire a succesului profesional. În acest sens, analiza antropologului Vintilă Mihăilescu este concludentă: „Către sfârșitul anilor '90, m-a izbit o primă transformare, de-acum socială: printre citadini, Crăciunul nu mai era sfânta sărbătoare a familiei, *rudete* fiind tot mai mult dublate (sau chiar înlocuite) de *prieteni*, iar prietenii erau tot mai frecvent de *colegi*. *Al cui ești dumneata* alu-neca încet-încet *spre unde lucrezi*.” (Mihăilescu, 2013 p. 5)

În Occident, interesul reuniunilor private, de tip „petrecere”, pare să fie același: „... prima întrebare care ni se pune la o petrecere este *Cu ce te ocupi?*, răspunsul nostru fiind cel în măsură să decidă dacă vom fi primiți cu brațele deschise sau uitați cu desăvârșire lângă bolul cu alune. În cadrul acestor reuniuni competitive, pseudocomunitare, puține dintre calitățile noastre pot funcționa ca monedă de schimb cu care să poți cumpăra bunăvoința necunoscuților. Ce contează cel mai mult este ce scrie pe cărțile noastre de vizită.” (Botton, 2013 p. 26).

Astfel, concentrarea asupra muncii în detrimentul a aproape orice altceva este o strategie plauzibilă într-o lume în care realizările de la locul de muncă sunt principala monedă cu care ne putem procura nu doar mijloacele financiare pentru a supraviețui fizic, dar și

atenția de care avem nevoie pentru a prospera psihic. Izolați în coconii noștri personali, principala modalitate de a ne imagina cum sunt alții a devenit mass-media și, drept urmare, este firesc să ne închipuim că toți necunoscuții sunt criminali, șarlatani sau pedofili - fapt care ne întărește pornirea de a nu ne încrede decât în acei câțiva indivizi care ne-au fost garanți de relațiile de familie și de clasă preexistente. Erodarea sentimentului de apartenență la comunitate se accentuează. Cu toate acestea, însingurați în societate și *mânați în luptă* de interese proprii, noi suntem mult mai „generoși” decât au fost vreodată strămoșii noștri, „renunțând la aproape jumătate din venituri pentru binele comun. Însă facem asta aproape fără să ne dăm seama, prin mijlocirea anonimă a sistemului de impozitare; și dacă ne gândim câtuși de puțin la asta, cel mai adesea o facem animați de resentimente la gândul că banii noștri se duc pe tot soiul de cheltuieli birocratice” (Botton, 2013 p. 24), fără a avea în față imaginea acelor membri mai puțin norocoși ai comunității cărora impozitele noastre le asigură așternuturi curate, *o felie de pâine cu unt*, adăpost sau doza zilnică de insulină. Reducem astfel totul la cifre, comunicarea și comuniunea este întreruptă între donator și beneficiar. În fapt, *donățiile noastre* nu mai sunt concepute - așa cum erau în epoca creștină - „ca însăși seva unei rețele de relații interdependente, cu beneficii practice pentru beneficiar și spirituale pentru donator”. (Botton, 2013 p. 24)

Ruperea acestor legături, construirea coconilor noștri personali sau a unor bule ermetice în care pretindem că ne păstrăm o fărâmă de pace interioară sunt doar o fațetă a alienării moderne. Indiferența și nepăsarea urcă precum un mușchi verde și gros peste ochii noștri. „O, nepăsarea doare mai rău ca și tristețea” (Vidam, 2006) spune poetul iar filosoful subliniază „apatia, indiferența, pasivismul, toate acestea sunt atitudini morale sub semnul minus. Nici măcar seninătatea nu poate fi un mijloc între virtuțile active și cele pasive. Trezirea, deșteptarea sunt indicii ale unor virtuți active, dinamice.” (Vidam, 2016 p. 190)

Aceste atitudini ilustrează doar o fațetă a crizei prin care trece societatea modernă prin erodarea sentimentului apartenenței la comunitate, prin surparea sociabilității, alienarea și anonimizarea mulțimilor, și afirmarea egoismului și intereselor mărunte. Sub acest aspect privim necesitatea unui reviriment afirmat de Teodor Vidam: „Reconstrucția ființei umane are nevoie de un reviriment, de plămădirea unei alte regenerări prin care egoismul și interesele mărunte de grup să fie definitiv stopate, în favoarea unei democrații ghidate de o meritocrație reală și o toleranță critic-constructivă care să depășească barierele unui naționalism îngust sau conservator.” (Vidam, 2016 p. 11) În același sens, Bernea subliniază necesitatea unei restaurații a ființei umane, care „nu este posibilă fără o revalorificare a tot ce este esențial și ascendent, fără un primat al spiritului.” (Bernea, 2007 p. 109)

În contextul societății moderne, ființa umană izolată și însingurată se simte trunchiată, ea *nu ființează* dacă *nu se face*. Statutul ei antropologic nu ține de natură, ci de istorie. Ca atare, ființa umană nu-și este suficientă sieși, ea este într-o ediție incompletă, întrucât se realizează în și față de lume datorită proiectelor. Omul nu-și este suficient sieși din pricina limitelor și limitărilor: „Ființa umană ca realitate de ansamblu, ca tot unitar, ca sistem al sistemelor, se deschide către lume exteriorizându-se și, de asemenea, interiorizându-și-o.” (Vidam, 2016 p. 16). Analizând relațiile dintre individ și societate, concepute

diferit în Occident<sup>3</sup> și Orient<sup>4</sup>, Teodor Vidam subliniază importanța sintagmei „om de omenie” a lui D. D. Roșca, văzută ca un proiect românesc de etică, la interferența dintre cele două spații și moduri de gândire. În acest sens, proiectul lui D. D. Roșca încearcă să introducă arta măsurii între cele două atitudini morale radical opuse: „Pe de o parte avem metamorfoza utilitarismului în pragmatism ca urmare a aplicării adevărilor relativ pozitive în direcția randamentului și eficacității economice, pe de altă parte, avem acele persoane care caută să atingă treapta cea mai înaltă a fericirii prin vidul sufletesc cel mai complet posibil, numit vacuitate de etica propusă de Dalai Lama.” (Vidam, 2016 p. 83)

Recursul la lecția istoriei, a devenirii umane<sup>5</sup>, a conturării ideii de umanitate prin desprinderea de animalitate, cunoaștere și subordonarea energiilor și forțelor naturii, precum și cercetarea celor două atitudini morale ale societății contemporane moderne duc la schițarea proiectului etic, al «omului de omenie», sintagmă prin care ethosul românesc încearcă să mențină balanța dreptății între Orient și Occident: „Răzbaterea omului asupra celorlalte viețuitoare nu s-a făcut prin forța animală, ci cu alte însușiri speciale, sociabilitate, dezinteresul cugetării libere, adică dincolo de valorile utilitare, promovarea valorilor ce vizează aparent gratuitul, dar care în fond ținesc o reformare a insului uman în contul omeniei, o resurrecție a germenilor ce manifestă conținutul conceptului moralității, a «omului iubitor», activ, scuturat de pasivism și indiferență, de rătăcirile ideologice extreme, un om cumpătat, echilibrat, prin care să readucem în prim plan sintagma «om de omenie».” (Vidam, 2016 p. 10)

Proiectul lui D. D. Roșca revalorizează și scoate în prim plan înțelepciunea strămoșească și zăcămintele proverbelor culturii populare: „aceste filoane aurifere” preluate și prelucrate în perioada interbelică și de alți gânditori precum de N. Iorga, I. A. Candrea, Tudor Vianu etc. Brâncuși avea în vedere „elaborarea unui *cod etic*, alcătuit exclusiv din proverbele și zicătorile românilor.” (Cățineanu, 2013) Nenumărate expresii paremiologice pun în evidență ideea de umanitate, căci, așa cum afirmă Teodor Vidam „termenul latin «umanitas» nu are sensul de omenire, ci, mai degrabă, înțelesul cuvântului românesc «omenie», circumscriind sentimente alese, sensibilitate pronunțată, discreție și nu în ultimă analiză, politețe.” (Vidam, 2007 p. 103) Astfel, în proverbul românesc „Averea cea mai de preț a omului e bunătatea și omenia.” (Botezatu, și alții, 2001 p. 64) se poate ancora și proiectul

<sup>3</sup> „În Occident accentul s-a pus pe promovarea unei intercauzalități benefice între cei doi poli semnificativi (individul și societatea umană), adică unul lucrează în favoarea celuilalt, individul se afirmă în și prin societate, iar perfecționarea instituțională a acestuia permite, sau mai precis, creează condiții de viață mai bune pentru individ. Este clar că suntem în prezența unei cauzalități circulare.”

<sup>4</sup> „(...) în Orient s-a conturat din timpuri imemorabile realitatea ultimă a sinelui ființei umane. Excavarea acestuia până în străfundurile sale a dus la descoperirea vacuității; fie că e vorba de hinduism, fie că e vorba de budism.”; „Unele doctrine din Orient pretind că au pătruns în realitatea ultimă a sinelui ființei umane, descoperind vacuitatea, resorbția în sine și pregătirea pentru o nouă reapariție cu mai mulți sorți de izbândă.”

<sup>5</sup> „Treptat, *homo naturalis* a fost subordonat lui *homo religiosus*, de care s-a desprins *homo philosophicus*, iar sub oblăduirea acestuia s-a desprins *homo faber* teoretizat de către Bergson. Aceste procese și trepte calitative în cuprinsul spiritualității umane necesită formarea de obiceiuri și cutume, separarea între norme juridice și morale, asupra cărora și-au pus amprenta diferitele forme de organizare și funcționare politico-administrativă.”

«omului de omenie».

Teodor Vidam arată că această sintagmă „are prestație și încărcătură morală la fel de remarcabilă ca și maxima lui Terentiu („homo sum, humani nihil a me alienum puto” (sunt ființă umană, de aceea nimic din ceea ce este uman, nu-mi este străin).” (Vidam, 2016 p. 17). Deși aparent de factură tautologică, construcția se bazează pe o revalorificare reciprocă a termenilor constitutivi: „sintagma «om de omenie» este alcătuită dintr-un substantiv (om), și un adjectiv (de omenie) prin care are loc despresurarea și potențarea egoismului primar până la cota valorică a empatiei și valențelor moral-constructive ale altruismului.” (Vidam, 2016 p. 18) De asemenea, Dumitru Stăniloae subliniază înțelesul *omeniei* ca *supremă calitate a atitudinii față de alții*: „Înțelesul *omeniei* stă într-o privință în legătură cu uzul justificator al cuvântului *om*, dar depășește mult această legătură. Ea însemnează înțelegere față de mărginirile și neajunsurile omului, de durerile și greutățile lui, dar se ridică peste acest înțeles, vizând partea cea mai nobilă pe care o are sau trebuie să o aibă sufletul omenesc. Prin *omenie*, omul se opune *câinelui*, ea este esența superioară a omului. *Omenie* înseamnă considerație față de oameni: bun simț, atenție, bunătate, milă, ferire de tot ce-i rușinos și urât, strădanie de-a câștiga prin vrednicie; bună cuviință, cinste, soliditate morală, încrederea altora. *Omenia* este calitatea supremă a relației de la om la om, este stilul de supremă calitate al atitudinii față de alții.” (Stăniloae, 2011 p. 71) Privită astfel, *omenia* permite să spargem acele bule ermetice, acei coconi personali, „îngăduie să deschidem cercul solipsismului transcendent”, iar Teodor Vidam propune ca temei original al moralității - **empatia**, ca posibilitate de deschidere înspre ceilalți datorită raționamentului prin analogie, fapt ce eliberează ființa umană de limite și limitări: „considerăm că nodul gordian al subiectivismului transcendent, nu poate fi depășit în profesarea autentică a moralității, decât prin termenul de empatie ca temei original al acestuia. Nici înregistrarea și obiectivarea raționalist realistă, pe cale inductiv-empirică, nici numai elanul afectiv, al iubirii ca impuls creator, nu sunt garanți suficienți pentru evadarea din solipsismul transcendent. Certificăm că empatia care pune în circulație raționamentul prin analogie, permite sau îngăduie depășirea alterității, adică nu identificăm *altera pars* (celălalt ins uman) cu ceea ce ne provoacă scârbă și anume procesul alterării, proces de disoluție morală.” (Vidam, 2016 pg. 11-12)

Viețuitori ai acestor vremi, ne ducem zilele în citadelele noastre gargantuești, unde încercările noastre obișnuite de transcendere a egoismului și deschidere spre ceilalți se realizează, de obicei, într-o nouă împresurare. Ajungem, de fapt, să ne închidem în interiorul unor cercuri, adevărate „ghetouri tribale bazate pe educație, clasă socială sau profesie” (Botton, 2013 p. 20), privind restul omenirii ca pe un dușman, și nu ca pe o comunitate înțelegătoare. Pentru a nu sfârși în a-i eticheta astfel pe cei din exterior, pentru a nu împietri definitiv imaginea celorlalți în postura de dușmani, ființa umană, trebuie, într-o primă fază, să iasă oarecum din vârtejul acestor vremi, uzând de principala calitate a ei, aceea de „a cădea pe gânduri” (după Ortega y Gasset – *ensimismarse*<sup>6</sup>). Îngăduirea acestui moment de

<sup>6</sup> Ortega y Gasset discută diferența dintre om și animal, pornind de la aceste criterii: animalul nu trăiește *din sine însuși*, ci permanent atent la *alteritate*, chiar terorizat de ea. Omul, în schimb, are capacitatea de a ignora alteritatea, de a se întoarce spre sine, chiar dacă numai virtual, sau, cu un cuvânt existent doar în limba spaniolă, *ensimismarse*.

reflectare, retragere din lume, este, în fapt, o operațiune de distilare, în sens alchimic, aceea de purificare a sâmburelui tare al umanității, și de revenire în lume: „Omul poate să se retragă în sine, iar în unele situații, să depășească circumstanțele. Prin această detașare de lumea senzațiilor de moment datorită contemplației, replierii, răsucirii sau căderii pe gânduri, ființa umană poate înfăptui patru pași: modificarea; replierea sau căderea pe gânduri; contemplarea ideilor și proiectelor și revenirea la realizarea acestora.” (Vidam, 2016 p. 26)

În concepția lui D. D. Roșca, sentimentul tragic al existenței constituie neliniștea metafizică și tensiunea sufletească generatoare a puterii creatoare a celei mai mari libertăți pe care omul o poate dobândi în această lume. „Sentimentul tragic e un fel de flacără de veghe între nepăsare și indiferență pe de-o parte și posibilitățile unor acțiuni nesăbuite, extravagante, derizorii sau tragi-comice.” (Vidam, 2016 p. 100) Filosoful ardelean arată că în gândirea filosofică românească valoarea primează asupra faptului. Surprinzând intercondiționarea causală dintre judecățile de existență (constatativ-explicative) și judecățile de valoare (constatativ-evaluative), D.D. Roșca precizează - nu constat întâi ceea ce este, întrucât este infinit și inextricabil, ci aleg ceva din ceea ce poate să fie. Astfel, încât orice viziune presupune, chiar din momentul în care se naște, și o apreciere - „Dar ce altceva sunt, în consecvență și ultimă analiză, adausele mintale despre cari tocmai a fost vorba dacă nu reacțiuni de origine tot emoțională în străfundurile lor ? Căci se prea poate ca singure funcțiunile emoționale-sentimentale să ne lege cu natura adevărată a existenței, să pătrundă până la legile cari guvernează viața. Iar ceea ce numim inteligență să nu fie, în acest caz, decât o facultate de echilibru, o putere ordonatoare a datelor furnizate de funcțiunile emoționale.” (Roșca, 1934 p. 194)

Valorile sunt plăsmuiri ale sufletului omenesc pe care spiritul încearcă să le impună, ca o pecete a lui, realității, iar D.D. Roșca plasează în fruntea valorilor veșnice adevărul, dreptatea și libertatea, valori de căpetenie în ethosul și crezul moral al culturii românești: „Existența și caracterul universal și normativ al acestor adevăruri, nici un individ și nici un popor nu le poate nega, fără a renunța în același timp la omenia lui”. (Roșca, 2012 p. 258)

Înțelepciunea populară arată că „omenia, omenie cere, și cinstea - cinste” (Botezatu, și alții, 2001 p. 65) iar în societatea tradițională, comportamentul tuturor membrilor comunității este normat și „definit prin sentința «așa se cade», care determină întregul lanț de evenimente al trăirii.” (Suiogan, 2009). Astfel, cumpănind la cele două opțiuni (între nepăsare și indiferență pe de-o parte și posibilitățile unor acțiuni nesăbuite, extravagante, derizorii sau tragi-comice) calea nu este de izolare permanentă, terorizați de alteritate, ca de un bulgăre de sare suspendat deasupra noastră, ci de trăire în comunitate, încercând să restituim *omenia* și în imaginea celuilalt, chiar cu riscul eșecului. „Căci pentru adevăr sunt și erorile, pentru îndreptare, rătăcirile, pentru a izbândi, trebuie să trăim (să ne provocăm) și eșecul”, afirmă academicianul Gh. Vlăduțescu. La fel, „D. D. Roșca crede în om și în puterile sau capacitățile lui de redresare. Crede în om deoarece nu vede în el doar un sclav al fatalității, ci-l știe ca talmăcitor și înfăptuitor al rațiunii. Crede în om întrucât știe că, în trecut, acesta a reușit, încetul cu încetul, dar în măsură tot mai sensibilă, să se suprapună instinctului și să facă tot mai umană societatea oamenilor.” subliniază Teodor Vidam (Vidam, 2016 p. 83)

O altă expresie paremiologică „omul de omenie crede omului de omenie”, restituie într-un fel această imagine a celui alt reinvestit cu „omenie”, reaşezând empatia ca temelie al moralităţii. Însă alte câteva proverbe vin să sublinieze primejdia de-a pierde reţelele «omului de omenie»: „Lăcomia pierde omenia” sau „este mai scumpă omenia decât avuţia.” (Botezatu, şi alţii, 2001 p. 65) D. D. Roşca atrage atenţia: câtă vreme primează interesele economice şi politice, viaţa spirituală devine o vegetaţie rară, dacă nu înăbuşită complet. În istoria modernă triumful lui «homo faber» a dat câştig de cauză lui «homo economicus» pentru care mijloacele de trai au devenit scop precum şi mentalitatea mercantilistă, adică succesul bănesc. După cum a prevăzut D.D. Roşca, nu situaţiile conflictuale care s-au acutizat şi au dus la dezbinări în sânul comunităţii naţionale reprezintă tragicul ca atare, ci această răsturnare în plan valoric, care face să ne pierdem busola.

Ca soluţie la erodarea tot mai accentuată a sentimentului de apartenenţă la comunitate, ca reacţie la alienarea şi anonimizarea mulţimilor, T. Vidam propune comunicarea autentică: „Descercuirea de îngrădiri şi cercul de vrajă al subiectivismului transcendental devine posibilă în procesul comunicării. Căci în şi prin procesul comunicării se depăşeşte substratul iniţial al psihismului uman, acela al ipseităţii originare (eu, eu şi numai eu), nederivate. (...) Căci, după cum consideră Steiner, aducând un punct de sprijin solid în favoarea proiectului românesc de etică a omului de omenie, dacă limbajul există este pentru că există celălalt. Nu suntem singuri. Ne definim prin comparaţie cu ceilalţi. Fiecare trebuie să rămână el-însuşi, să-şi găsească propria măsură şi să o accepte. Ceea ce ne face adevăraţi bogaţi este calitatea de a fi umani, care e alcătuită întotdeauna din două laturi: puterile şi slăbiciunile, bunătatea şi suferinţa, strălucirea şi necurăţia din noi.” (Vidam, 2016 pg. 201-202)

Pornind de la proiectul românesc al eticii *omului de omenie*, de la menirea omului între oameni, filosoful asertează: „Nu sunt cu stea în frunte, nici cu luceferi pe umeri, dar ca orice om de omenie sunt luminofor” (Vidam, 2016 p. 203), iar poetul vorbeşte despre lumină şi sens, circumscriind nepăsarea şi moartea: „O, nepăsarea doare mai rău ca şi tristeţea,/ Perfidă subminează orice elan stingher./ Aduce-n timp cu sine dezordini, bătrâneţea,/ Rămâne doar amarul, nici urmă de mister.// Zeiţa nepăsării e totuna cu moartea,/ Ne duce pe o culme, taman în dealul crucii,/ Acolo ne aşteaptă desăvârşită noaptea,/ Doar bufniţele cântă, iar câteodată cucii.” (Vidam, 2006)





Un pahar de horincă în Preluca Veche; foto: Florin - Vasile Pop

## REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

- Bernea, Ernest, 2007**, *Dialectica spiritului modern*. București: Vremea, 2007.
- Botezatu, Grigore și Hâncu, Andrei, 2001**, *Dicționar de proverbe și zicători românești*. București: Litera, 2001.
- Botton, Alain de, 2013**, *Religia pentru atei*. București: Vellant, 2013.
- Cățineanu, Tudor, 2013**, *Paremiologie*, în revista *Cultura*, nr. 421, București, 2013, consultată la adresa (<http://revistacultura.ro/nou/2013/05/paremiologie>) accesată în date de 18.02.2017.
- Mihăilescu, Vintilă, 2013**, *Scutecele națiunii și hainele împăratului. Note de antropologie publică*, Iași: Polirom, 2013.
- Roșca, D. D., 1934**, *Existența tragică. Încercare de sinteză filosofică*. București: Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, 1934.
- Roșca, D. D., 2012**, *Opere filosofice*, vol. I, București: Editura Academiei Române, 2012.
- Stăniloae, Dumitru, 2011**, *Ortodoxie și naționalism*, 2011.
- Suiogan, Delia, 2009**, *Ipostaze ale străinului în mentalitatea tradițională românească*, în *Străinul: schiță imagologică* (coord. Carmen Dărăbuș) Baia Mare: Editura Universității de Nord și Editura Ethnologica, 2009.
- Vidam, Teodor, 2006**, *Ceasul care bate peste vreme*, Cluj-Napoca: Mega, 2006, apud *Revista Biblioteca Bucureștilor*, Anul XIV, nr. 2 – februarie, București, 2011.
- Vidam, Teodor, 2007**, *Dimensiuni ale eticii comunicării și mass-media*, Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2007.
- Vidam, Teodor, 2016**, *Revirimentul eticii în gândirea filosofică românească*, Cluj-Napoca: Argonaut, 2016.